

HANDELS- OG SØFARTSMUSEET STATUS OG FREMTID

Af
HANS JEPPESEN

I forbindelse med min tiltræden som leder af Handels- og Søfartsmuseet vil jeg gerne i årbogen redegøre for mine tanker om museets nuværende situation og for de overvejelser om planlægningen af museets nære og fjernere fremtid, som senere på året i mere detaljeret form vil blive forelagt museets komité.

Ethvert museum har ansvaret for sin del af samfundets hukommelse, og almindeligvis beskrives denne opgave med begreberne indsamling/undersøgelse/forskning, bevaring og formidling. Ingen af disse funktioner kan undværes, og det, der adskiller museerne fra beslægtede institutioner som arkiver, biblioteker eller universiteter, er netop sammenhængen mellem de enkelte arbejdsprocesser, og at kun museerne samler på fortidens materielle vidnesbyrd.

Denne karakteristik gælder også Handels- og Søfartsmuseet, som tillige er landets hovedmuseum for handelssøfart med de særlige forpligtelser, det indebærer. Her tænkes især på nødvendigheden af, at man ét sted har overblik over søfartens udvikling, har samlinger der bedst muligt viser alle maritime erhvervs historie, og har en standard, der muliggør en faglig rådgivning til såvel forskere som andre interesserede.

I museets 67årige historie er der sket mange fremskridt; mange genstande, tegninger, kort og oplysninger er indsamlede, registrerede, udstillede, lagt i magasin og arkiv eller på anden vis anvendt i videnskabens og folkeoplysningens tjeneste. Alt er naturligvis ikke gået, som man ønskede sig, og i dag må det siges, at nogle store opgaver må løses, hvis museet skal leve op til det, der lidt gammeldags men absolut anvendeligt beskrives i vedtægternes § 2 som »i samvirken med de interesserede erhverv at belyse dansk handel og søfart, og hvad dermed står i forbindelse, og disse erhvervs forskellige former i fortid og nutid«.

I det følgende skal vi kun i begrænset omfang beskæftige os med den store indsats, der er udført, og i stedet se på museets aktuelle og

kommende arbejdsopgaver. I mange år har et af museets højeste ønsker været installeringen af elektrisk lys i udstillingsrummene på Kronborg, så lad os begynde der.

Sommeren 1982 fik museet den meget glædelige meddelelse, at A.P. Møller og Hustru Chastine Mc-Kinney Møllers Fond til almene Formål havde bevilget ialt 1,55 million kroner til el-installation. Arbejdet forventes gennemført i vintermånederne 1983/84, hvor den nødvendige lukning af museet påvirker entréindtægten mindst.

Med den givne bevilling bliver det pludselig aktuelt at overveje, hvordan og hvornår andre påtrængende og hermed følgende opgaver vil kunne løses.

Hovedtrækkene i den nuværende udstilling blev skabt i årene umiddelbart efter Besættelsen, og i dag kunne man overveje, om enkelte af rummene burde bevares som eksempel på museets udstillinger for 35 år siden. Udstillingens største kvalitet og måske dens største svaghed for dagens besøgende er sandsynligvis den overvældende mængde af smukke og sjældne genstande - ikke mindst skibsmodeller - og portrætter, som især hører til den tid, da skibene var af træ og matroserne af jern. Derimod er skibsmodellerne næsten alene om at illustrere de sidste 100 års udvikling inden for handel og søfart, og det er ikke dækkende, når man betænker, hvilke omfattende ændringer der har fundet sted inden for den maritime verden i netop dette tidsrum. En nyopstilling af den permanente udstilling er således påkrævet, og nødvendigheden heraf vil blive endnu mere åbenbar, når det elektriske lys tændes.

En opgave af dette omfang kan dog ikke løses på få år. Da al udstillingsvirksomhed er tidskrævende og en økonomisk belastning, bør også særudstillingsaktiviteten inddrages i overvejelserne. Opgaverne kan derfor med fordel koordineres således, at et års særudstilling den følgende vinter helt eller delvis indgår i den permanente udstilling.

En anden hovedopgave vedrører museets magasiner. På nuværende tidspunkt opbevares den store del af samlingerne, som ikke er udstillede, i rum på Kronborg, der ikke er egnede til formålet. Det drejer sig om genstandsmagasinet, ca. 4.000 stk. indrammede billeder, en stor tegnings- og kortsamling med søkort, grafiske blade, opmålingstegninger m.m. og biblioteket med ca. 25.000 bind. Det bedste, man kan sige om den nuværende situation, er, at der er yderst få muligheder for, at noget bliver stjålet, da kun slotsforvaltningens eller museets personale har adgang til disse rum i dagtimerne, medens slottet resten af døgnet er under konstant overvågning. For de opbe-

I går trøstede du mig med, at det kunne have været meget værre. Det er det nu!

Yesterday you said things could be much worse. Today they are!

Gengivet med tilladelse fra Thora og Kaj Lund efter »Den sømand han må lide«, nr. 5.

Reproduced by permission of Thora and Kaj Lund, from »Den sømand han maa lide«, no.5. (Troubles at sea).

varede ting er forholdene kritiske, da de gradvis nedbrydes af luftfugtighed og temperatursvingninger, og for forskningen er denne værdifulde mængde af søhistorisk stof svært tilgængelig.

Som en midlertidig løsning på magasinproblemet har museet lejet et lokale på Wiibroes Bryggeri, og det afhjælper de akutte behov, men på længere sigt er det ikke tilstrækkeligt, da bl. a. den betydelige afstand til museet er meget upraktisk, og arealet ikke vil kunne rumme hele den usynlige del af isbjerget.

Inden vi forlader beskrivelsen af de lokalemæssige behov, må museets kontorer og værksted også nævnes. I kontorerne, der udgør rammen om 7 ansattes daglige arbejde, er der opstillet registre og kartoteker til samlingen, og rummene (ialt 279²) anvendes som frokoststue, mødelokale, håndbibliotek samt studierum for besøgende. Såfremt lokalerne kun anvendtes til kontorfunktioner, ville arealet være rimeligt, men de vilkår, der bydes særligt interesserede besøgende, er utilstrækkelige. Kontorpersonalet lever i høj grad efter mottoet »hvor der er hjerterum, er der også husrum«, men det er næppe befordrende for arbejdsro og rytme, at kontorerne også må inddrages til så mange andre aktiviteter.

Om værkstedet til museets konservator kan det siges, at størrelsen er passende, men placeringen i Helsingborgs ravelin isolerer det fra både udstillingen i slottet og fra kontorerne.

Museets nuværende lokaleønsker kan sammenfattes således: Der er brug for egnede rum til magasiner, tegningsarkiv og bibliotek, mere plads til registre, kartoteker, læsesal og nye lokaler til særudstilling, mødelokaler og studierum.

For at finde en løsning på disse problemer har museet ved flere lejligheder undersøgt mulighederne for et lejemål i en af de mange bygninger på kasernen umiddelbart uden for selve slottet. Herved vil man kunne få velegnede bygninger nærmest muligt udstillingen på Kronborg. I følge de seneste forlydender er det nu afgjort i Forsvarsministeriet, at kasernen skal afvikles som militært område, medens der endnu ikke er taget stilling til, hvornår og i hvilket tempo det vil foregå. For Handels- og Søfartsmuseet er der således opstået en enestående mulighed for én gang for alle at få en tilfredsstillende løsning på de vanskeligheder, der er forbundet med museets placering i en fredet bygning, som tilmed er et af landets bedst bevarede slotte. Endnu en opgave bliver stadig mere påtrængende, som tiden går. Her tænkes på samlingens behov for konservering, hvor især de 4.000 indrammede billeder er i nød. På nuværende tidspunkt opbevares de i træskabe, hvor billederne står så tæt, at det er risikabelt blot at trække et billede frem. Dette forhold vil naturligvis bedres, når billederne kan overføres til mere egnede lokaler, men mange vil alligevel kræve

konservering. For at få en sagkyndig vurdering af skadernes omfang vil billedsamlingen i efteråret blive gennemgået af konservatorer.

De skitserede opgaver må løses i de nærmest kommende år. I takt med den voksende samling og stigende interesse for søfartshistorie har museet nu nået det punkt, hvor gennemgribende forbedringer er nødvendige. En overflytning af alt andet end de permanente udstillinger til en bygning på kaserneområdet vil dog også indebære store fordele for det daglige interne arbejde, og der vil skabes gode rammer for Handels- og Søfartsmuseets aktiviteter i fremtiden.

Museets indsamlingsvirksomhed har i mange år været domineret af talrige menneskers forståelse af og interesse for maritime forhold, og herigennem er samlingerne blevet berigede med utallige små og store gaver.

I mindre og de senere år også aftagende omfang har museet kunnet erhverve genstande gennem køb, ofte med økonomisk støtte fra bl. a. Venneselskabet. På enkelte områder har der dog også været foretaget en mere målrettet og planlagt indsamling. Det gælder for eksempel nyligt afdøde konservator og bådebygger Christian Niensens meget værdifulde opmålinger og beskrivelser af ældre danske bådtyper, som blev iværksat, medens de endnu blev anvendt i landets forskellige egne.

Som helhed må det dog konstateres, at de nuværende samlinger er bedst egnede til at fortælle om sejskibstiden, og at tiden herefter er mindre godt repræsenteret. De kommende års indsamling må derfor koncentreres om at udfylde lakunerne i det ældre materiale, og i øvrigt at undersøge, hvordan nyere tids maritime historie bedst kan fastholdes.

Tiden virker som et filter, der sorterer genstandsmaterialet, og det, der bliver tilbage, er almindeligvis det smukke, usædvanlige, værdifulde eller det, der kun fylder lidt. Ting, som er grimme, almindelige, billige eller store, bliver langt oftere kasseret, når de er forældede eller nedslidte.

For et kulturhistorisk museum må idealet være, at man kan fortælle om livsvilkår, erhverv og hovedtræk i en udvikling for både 100, 50 og 5 år siden. På Handels- og Søfartsmuseet må der således både være plads til den velpressede uniform og det forvaskede cowboytøj, og til sekstanten og deccaskærmen. De store genstande vil altid være et særligt vanskeligt problem for museerne, da de almindeligvis bliver uoverstigeligt kostbare at vedligeholde eller opbevare.

De mindre træskibe er således bevarede i et nogenlunde antal,

ikke mindst takket være mange interesseredes entusiasme, og ofte med vejledning fra Nationalmuseets skibshistoriske laboratorium eller Christian Nielsen. De store fartøjer er derimod meget sjældent bevarede, og som museumsmand må det beklages, at filmoptagelser ikke er blevet brugt i langt større udstrækning, dengang de store sejlskibe var andet end skoleskibe.

Når Handels- og Søfartsmuseet skal til at dokumentere nyere tids søfart, må alle hjælpemidler tages i brug. Hvis der f.eks. ikke er plads til en container på museet, må containerens betydning i moderne skibsfart alligevel dokumenteres gennem opmåling, beskrivelse, interviews, fotografering eller måske filmoptagelser, der følger genstanden fra afsender til modtager.

Museet må søge at registrere også de nyeste tendenser, for kun hverved kan vi få genstande og anden dokumentation, der kan vise sam- og eftertiden et bredt udsnit af den maritime verden.

En indsamlings- og undersøgelsesvirksomhed af denne art vil kræve samarbejde med mange forskellige institutioner, firmaer og organisationer, og her er museet godt rustet. De maritime museer imellem er der tradition for et godt samarbejde, gennem Kontaktudvalget for dansk maritim historie- og samfundsforskning er der forbindelse til en stor kreds, museets styrelse repræsenterer et bredt udsnit af søfartens og handelens erhverv og også gennem Venneselskabet, når vi mange.

Den ovenfor omtalte indsamlings- og undersøgelsesform kan rumme den fordel, at grænsen mellem indsamling og formidling bliver opløst.

Det kan f.eks. foregå således. Først undersøger museets personale, hvad samlingerne rummer om et givet emne, derefter henvender man sig til den gruppe mennesker, som af interesse eller gennem et livs virke har særlig indsigt i emnet, og resultaterne af den fælles indsats kan videregives i udstillingsform som en artikel eller kan bidrage til at præge museets næste planlagte indsamling. En større del af museets publikum kan herved blive aktive deltagere i stedet for passive forbrugere.

For de fleste mennesker er udstillingen nok det dominerende udtryk for museets udadrettede virksomhed, og eftersom museer er de eneste institutioner, der har genstande at vise, er det i grunden rigtigt. Museets udstillinger bør fortsat rumme mulighed for at se, sanse og opleve, men må dog i højere grad end det nu er tilfældet kunne

give den videbegærlige mulighed for at lære og forstå større sammenhænge.

Som regel kan man dele et museums publikum i 3 grupper med hver deres ønsker.

De fleste er almindelige besøgende, som tilfældigvis kommer forbi eller aflægger det årlige besøg i forbindelse med gæster på sommervisit. Denne gruppes ønsker kan bedst imødekommes gennem en god permanent udstilling suppleret med en årlig særudstilling. På Handels- og Søfartsmuseet er en meget stor del af disse gæster fra udlandet, og museets service på dette felt må derfor forbedres ved udvidede fremmedsprogede kataloger og/eller en delvis engelsk oversættelse af udstillingsteksterne.

Den anden gruppe er skoleelever, som besøger museet i forbindelse med undervisningen. På dette område har museet i de senere år intensiveret indsatsen, således at lærere nu kan tilbydes vejledning før museumsbesøget, lysbilledforedrag ved skoleklassens ankomst og opgavemateriale til brug på museet. Det hidtidige udviklingsarbejde er foregået i samarbejde med Skoletjenesten, som også betjener museer i Københavns-området og andre sjællandske amter. Museet ønsker naturligvis, at denne virksomhed tager hensyn til institutionens egenart, og såfremt Skoletjenesten har forståelse herfor, vil samarbejdet fortsætte. Den omtalte service over for skolerne bør i alle tilfælde udvides i de kommende år.

Endelig har museet et stort antal besøgende med særlige forkundskaber eller interesser. Det kan være modelskibsbyggere, træskibsejere, specialestuderende eller udenlandske forskere, som alle søger mere viden i museets samlinger og arkiver. Deres øvrige fælles træk er formodentlig, at de er blandt læserne af museets årbog, og at deres besøg ofte giver anledning til en gensidig udveksling af viden på specialområder. Denne gruppes ønsker vil langt bedre kunne imødekommes ved den foreslåede overflytning af især museets interne funktioner til kaserneområdet, hvor registre, arkiv og bibliotek vil blive lettere tilgængelige, og hvor der forhåbentlig også vil vise sig mulighed for at arrangere foredrag.

Som nævnt i indledningen vil museets komité senere på året få forelagt en mere detaljeret redegørelse, som desuden vil indeholde en nøjere prioritering af opgaverne, og en vurdering af de personale-mæssige og økonomiske konsekvenser.

Enhver læser af denne artikel er dog yderst velkommen til at yde sit eget bidrag i form af råd, gaver eller tilskud.

DANISH MARITIME MUSEUM STATUS AND FUTURE

Summary

The new director of the Danish Maritime Museum, Hans Jeppesen, in his report on the present state of the Museum indicates certain urgent problems which must be attended to if it is to maintain its natural position as the main museum for merchant shipping in Denmark.

The large collections of objects, drawings, charts and documents at present in store-rooms and the extensive library require better premises, both for reasons of preservation and in order to make them more accessible to the public.

It is also time to start gradually renewing the permanent exhibition, which in the main dates from the end of the 1940s.

The first incisive improvement will be possible in the winter of 1983-4. The Fund set up by A.P. Møller and his wife Chastine McKinney Møller has made available the sum of 1.55 million kroner for installing electric light in the Museum's premises in Kronborg.

It seems likely, too, that the administrative offices will be able to move out of their present premises, as the Ministry of Defence has decided to dispose of its barracks area just outside the castle during the next few years. If the Museum can rent premises there its longstanding problem of lack of space will be solved: The collections can be housed in more suitable conditions, and it will be possible to offer increased service to the public and make more rational use of staff time.

Hans Jeppesen also, emphasizes the need for the Museum to take a greater interest in enlarging its collections on shipping of the last hundred years and the present day.

Later this year a more detailed report will be placed before the committee, which will include an evaluation of the personnel and financial requirements involved.